לשון סורסי למה או לשון הקדש או לשון יונית וא"ר יוסי בבבל לשון ארמי למה או לשון הקדש [ה] או לשון פרסי אמרי לשון יוני לחוד חכמת יונית לחוד וחכמת יונית מי אסירא [א]והאמר רב יהודה אמר שמואל משום [ב]רשב"ג [1]עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי אלף ילדים היו בבית אבא חמש מאות מהם למדו תורה חמש מאות למדו חכמת יונית ולא נשתייר מהם אלא אני כאן ובן אחי אבא בעסיא אמרי שאני בית רבן גמליאל שהיו קרובים למלכות וכדתניא [א]המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי אבטולמוס בר ראובן [ב]התירו לו לספר קומי מפני שהוא קרוב למלכות [ג]של בית רבן גמליאל התירו להם לספר בחכמת יונית מפני שקרובים למלכות: לא יגדל אדם את הכלב אא"כ קשור בשלשלאות כו': תנו רבנן [ג]לא יגדל אדם את הכלב אלא אם כן קשור בשלשלת [ד]אבל מגדל הוא בעיר הסמוכה לספר וקושרו ביום ומתירו בלילה תניא רבי אליעזר הגדול אומר המגדל כלבים כמגדל חזירים למאי נפקא מינה [ה]למיקם עליה בארור [ד]אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דמי תרגמה נהרדעא דריש ר' דוסתאי דמן בירי [2]ובנחה יאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל [ה]ללמדך שאין שכינה שורה על ישראל פחות משני אלפים ושני רבבות [א] חסר אחת והיתה אשה מעוברת ביניהם וראויה להשלים ונבח בה כלב והפילה נמצא זה גורם לשכינה שתסתלק מישראל [ו]ההיא איתתא דעלת למיפא בההוא ביתא נבח בה כלבא אמר לה מריה לא תיסתפי מיניה שקולי ניביה אמרה ליה [ז]שקילי טיבותיך ושדיא אחיזרי כבר נד ולד: אין פורסין נישבין ליונים וכו': ומי אזלי כולי האי והתנן [ח]מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה אמר אביי מישט שייטי טובא כרסייהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים ריס ותו לא והתניא [ט]בישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר [ח]בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו איבעית אימא [ט]בדעובד כוכבים ואיבעית אימא [י]בדהפקר ואיבעית אימא [כ]בדידיה:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי למה אלא או לשון הקודש או לשון יוני. הוא לשון נאה וסורסי לשון נלעג הוא: **פרסי.** לשון נאה מארמי. בארץ ישראל הסמוכה ליון נקט יוני ובבבל הסמוך לפרס נקט לשון פרסי: **חכמת יונית.** בני פלטין הקרובים למלכות מספרין בה: **עיני עוללה לנפשי.** לא גרסינן מאי דכתיב כלומר כך אמר רבן שמעון קורא אני על עצמי המקרא הזה שיש עלי לעולל עיני בבכי ודמעה מכל משפחות העיר: **ילדים.** בחורים: **המספר קומי.** לפנים במצח: **מדרכי האמורי.** שמספרים מלפניהם ומשיירין בלורית מאחריהן. נ"א דרך רומיים לגלח שער שלמעלה מן האוזן בתשובת הגאונים: **לספר.** מרק"א בין ישראל לעובדי כוכבי' וצריכה שימור: **בארור.** כדתניא לעיל [פב:] ארור ישראל(ט) שיגדל חזירים: **בבל.** שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר. ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל: **ניבי.** ינייבי"ש. נ"א ארבע שיני הכלב הארוכות שבהן נושך כך שמעתי (בבכורות) (חולין דף נט.): **שקילי טיבותיך.** נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים [י](שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הבל: **כבר נד.** ונעקר ממקומו: **מרחיקין את השובך.** שלא יפסידו תבואה ופירות [כ]שסביב העיר: **כרסייהו בחמשים מליא.** במה שהן מלקטות ומנקרות בקרקע מלאין בחמשין אמה הלכך לגבי אכילת תבואת עיר אין לחוש ביותר: **בישוב כרמים.** שהולך מכרם לכרם עד למרחוק: **בדידיה.** שאותן שובכין שלו ומשום יוני שובכין שלא ילכדו בפחין אין לחוש דשלו הן אבל יש לחוש ליוני הישוב שבאין דרך השובכין למרחוק:

הדרן עלך מרובה

לשון סורסי. נראה דלשון סורסי הוא לשון ארמי כדאמר (בראשית רבה פ' עד) אל יהי לשון סורסי קל בעיניך שהרי בתורה ובנביאים ובכתובים חלק לו הכתוב כבוד תורה דכתיב [ל]יגר שהדותא בנביאים דכתיב [מ]כדנן תימרון להון בכתובים דניאל ועזרא ולבן היה מארם נהריים [נ]ודניאל נמי קורהו לשון סורסי אף על גב דכתיב ביה וידברו הכשדים למלך ארמית והא דנקט הכא בארץ ישראל לשון סורסי ובבבל נקט לשון ארמי אור"ת לפי שמעט משתנה כעין לשון לעז שמדברים אותו לשון לא במדינה אחת יותר מבאחרת כי אונקלוס הגר תירגם עד הגל הזה סהיד דגורא הדין ולבן קרא ליה יגר שהדותא וכ"ל לשון שדיבר לבן הוא לשון סורסי ועל שם סוריא נקרא סורסי דסוריא היא ארם נהריים וארם צובה שכבש דוד ועל שם שקרובה לארץ ישראל [ס]אין לשון ארמי שלה נאה כל כך:

התירו לספר קומי. מתחילה לא גזרו על קרובים למלכות והוא היה רגיל כדאשכחן במעילה (דף יז.) שהלך אבטולמוס בן ראובן וסיפר קומי שלא יכירו שהוא יהודי והטעה אותם:

שני אלפים ושני רבבות גרסינן ולא גרסינן שני אלפים רבבות דבמדבר לא היו כי אם ס' ריבוא ושרתה שכינה ולא שייך כאן הא דלאחד דיני ממונות (סנהדרין דף לט.) דכל בי עשרה שכינה שריא דהכא אניאים ואשכן קאמר:

והתניא ובישוב אפילו ק' מיל לא יפרוס. ע"כ השתא לא ידע פירוש הברייתא [ס][וקשה] דהא משמע דק' מיל לאו דוקא אלא אפילו אלף לא יפרוס וא"כ האי ישוב היכי דמי אי קרי העיר ישוב א"כ לא יפרוס בשום מקום אפילו במדבר דאפילו המדבר רחוק אלף מיל דהא אמר דק' מיל לאו דוקא ואפילו נאמר דק' מיל דוקא אכתי תקשה רישא לסיפא דהא רישא קתני דרחוק שלשים ריס מן הישוב פורסין ובסיפא קתני אפילו ק' מיל לא יפרוס דהכי תניא בתוספתא בפירקין (פ"ח) אין פורסין נשבים ליונים אא"כ הרחיק מן הישוב שלשים ריס בד"א במדבר אבל בישוב אפילו ק' מיל לא יפרוס וליכא למימר נמי דס"ד דבישוב של זרעים שייטי טובא ורישא דברייתא מיירי בישוב עיר וקרי ליה מדבר משום דליכא זרעים דא"כ מאי קשה ליה ונראה לריב"א דודאי ס"ד דאיירי בישוב זרעים וה"פ ומישט שייטי שלשים ריס ותו לא אפילו בישוב זרעים והא מוכחא סיפא דבישוב זרעים שייטי טובא ואין זה אלא משום אכילה אלמא דלא מליא כריסה בחמשים אמה ומשני דלא איירי בישוב זרעים אלא בישוב כרמים ובישוב שובכין וקרי מדבר היכא דליכא ישוב כרמים וישוב שובכין: הדרן עלך מרובה

עין משפט נר מצוה

קפא א מיי' פי"א מהל' ע"ז הלכה א סמג לאוין נ טוש"ע י"ד סי' קעח סעיף א:
קפב ב מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ב:
קפג ג ד מיי' פ"ה מהל' נזקי ממון הלכה ט סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' תט סעיף ג:
קפד ה מיי' שם הלכה ט:
קפה ו מיי' פ"ו מהל' גזלה ואבדה הלכה ט סמג עשין עג טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כד וטוח"מ סי' שע:
קפו ז ח ט י כ מיי' שם הלכה ח סמג שם טוח"מ סי' שע:

מוסף רש"י

לשון סורסי. קרוב הוא ללשון ארמי, ואומר אני שזו לשון גמרת ירושלמי, ואומות העולם קורין אותו לינג"א סוריי"א (סוטה מט:). **או לשון יונית.** שהיו קרובין לארץ יון ולשון יון יפה מזה והיה לו לספר בו (שם). **עיני עוללה.** מנוולת את עיני, **לנפשי.** על נפשי, מפני קורותיי (שם). **המספר קומי.** שערו שלפניו, ומניח בלורית מאחוריו, הרי זה מדרכי האמורי. שהן מניחין בלורית לשם עבודת כוכבים (שם). **לספר.** עיר שמבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות (ערובין מה.). **תרגמה.** איזו היא עיר בבבל דהויא סמוכה לספר, נהרדעא. שהיתה סמוכה לנכרים מצד אחד ולעיירות שיושבין בהן בני גולה מצד שני (שם). **למיפא.** לאפות עיסה, שהשאיל בעל הבית תנורו (שבת סג:). **שקולי ניביה.** נטולות ד' שיניו שהוא נושך בהן אותן שיניים קרי ניבין, כדאמרינן באלו טרפות (חולין נט.) גמל ניבי אית ליה (שבת סג:). **שקילי טיבותך ושדיא אחיזרי.** נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים. טיבותיך, טובת הנאת נחמתך, כמו מחזיק טוב, הגרי"א בלע"ז (שם). **מרחיקין את השובך מן העיר.** שהיונים מפסידין זרעוני גנות (ב"ב כג.). **כרסייהו בחמשים אמה מליא.** במה שהן מלקטין בתוך חמשים אמה מתמלא כריסן ואין מפסידים בזרעים מכאן ולהלן (שם). **בישוב כרמים.** שפורחין מכרם לכרם ושטים הרבה (שם). **בישוב שובכין.** שמדלג משובך לשובך (שם). **ותיפוק ליה משום שובכין גופייהו.** מאי מאה מיל דקאמר, דמשמע דבשביל יוני העיר מתרחק שבאין כאן דרך שובכין, בלאו יוני העיר נמי לא יפרוס, שהרי לוכד יוני שובכות של אחרים (שם). הדרן עלך מרובה

מסורת הש"ס

א) סוטה מט: גיטין נח. [ע"ש], ב) [עי' תוס' ע"ז לב. ד"ה אבל], ג) [תוספתא דסוטה פט"ו], ד) [עירובין מה.], ה) יבמות סד. [ע"ש], ו) שבת סג:, ז) [שבת שם וש"נ], ח) ב"ב כג., ט) בס"א: אדם, י) ס"א אינו, כ) ס"א שבתוך, ל) בראשית לא, מ) ירמיה י, י) [עי' בתוס' ב"ב ל: ד"ה לסוריא], ס) [רש"א],

תורה אור השלם

1. עֵינִי עוֹלְלָה לְנַפְשִׁי מִכֹּל בְּנוֹת עִירִי: איכה ג נא

2. וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה יְיָ רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל: במדבר י לו

הגהות הב"ח

(א) גמ' ושני רבבות הרי שהיו ישראל שני אלפים ושני רבבות חסר אחד והיתה אשה:

גליון הש"ם

גמ' או לשון פרסי. בתוס' ב"ב דף ל ע"ב ד"ה לסוריא הגי' או לשון סורסי: תוס' ד"ה לשון וכו' אין לשון ארמי שלה צח כל כך. ועיין ב"ב דף ל ע"ב תוס' ד"ה לסוריא:

לעזי רש"י

מרק"א. גבול, סְפָר.
יניבי"ש [יינציבי"ש]. חניכיים.

רבינו חננאל

אמר ר' בארץ ישראל לשון סורסי למה, או לשון קדש או לשון יווני. אמ' רב יוסף בכל מקום בבל לשון ארמי למה, או לשון קודש או לשון פרסי. ומסקנא, לשון יוני מותר, חכמת יונית אסורה. של בית רבן גמליאל התירו להן מפני שהיו קרובין למלכות. לשון סורסי הוא לשון ארם צובה ושאר הארצות שכבשם דוד והיא הנקראת ארץ סוריא ולשונם לשון סורסי כמו יון לשון יווני ופרס לשון פרסי וארם לשון ארמי. ואמר' במגלה הגדה [אסתר רבה פר' ד' הל' יב'] אמר ר' יונתן דבית גוברין ארבע לשונות טובות משתמש בהן העולם, לעז לזמר, סורסי לאיליא, עברי לדיבור, רומי לקרב, ויש אומ' אף אשורי לכתב. עברי יש לו דיבור ואין בו כתב, אשורי יש לו כתב ואין בו דיבור. **תניא המספר קומי הרי זה מדרכי האמורי.** פיר', כגון מלכות יון שקוצצין שער ראשיהן מלפניהן מן האוזן עד האזן כלפי המצח כולו ומניחין השער שכנגד העורף נוטף ומתפזר לאחוריהם. אבטולס התירו לו לספר קומי מפני שהיה קרוב למלכות. **תנו רבנן לא יגדל אדם כלב אלא אם כן קשור בשלשלת אבל מגדלין בעיר הקרובה לספר,** פיר' לחוף הים. ביום קושרו בלילה מתירו. אמ' רב נחמן בבל כעיר הסמוכה לספר דאמי, תרגומא דנהרדעא. **והמעשה** של אותה אשה שנכנסה לבית ונבח בה כלב, ואמ' לה בעל הכלב אל תיראי נלקחו שיניו, אין לו שינים לישוך. השיבתו בשורת טובתך השליכה על הקוצים כבר הרגשתי שנעתק העובר שבמעי אמו ממקומו והוא מתפרד ליפול. **אין פורסין נישובין ליונים אלא אם כן הרחיק מן הישוב שלשים ריס.** פיר', נישובין רשתות לצוד יונים. שלשים ריס הוא פרסה, דתנן בפרק שני שעירי יום הכיפורים עשר סוכות מירושלם ועד צוק תשעים ריס שבעה ומחצה לכל מיל. ועוד אמ' בסוף אלו מציאות תנו רבנן כי תראה יכול מרחוק תלמ' לומ' כי תפגע שור. וחכמ' אומ' ראיה שיש בה פגיעה אחד משבעה ומחצה במיל וזה הוא ריס. **ואקשינן,** למה לי כולי האי, והתנן מרחיקין את השובך מן העיר חמשים אמה. ופרקינן, למימלי כרסיהו בחמשין אמתא סגיא להו, למישט שיטן טובא. ואקשין, למישט בהאי שיעורא סגיא, והתניא וביישוב אפילו מאה מילין לא יפרוס. ופרקינן, רב יוסף בישוב כרמים. ורבא בישוב שובכין, ודברים פשוטין הן. **סליק פרקא הדרן עלך מרובה**